

Abdullah Bošnjak

Preveo i priredio: Hamza Halitović

Jezgra jezgre u predstavljanju jela i pića

UDK 28-442

Sažetak

Abdullah Bošnjak (p. 1644) spada među najznačajnije bošnjačke mislioce i filozofe svih vremena, a također je jedna od najznačajnijih intelektualnih figura u historiji Osmanskog carstva. Iako je Bošnjak najpoznatiji kao tumač Ibn Arabijevog djela *Fusus el-hikem*, on je također pisac preko šezdeset drugih djela. Među njima je kratka poslanica *Lubb ul-lubb fi bejan el-'akl we el-šurb* (Jezgra jezgre u predstavljanju jela i pića), u kojoj razrađuje temu ishrane, ali iz perspektive islamske duhovnosti i metafizike, što ovu poslanicu čini veoma posebnom i značajnom jer je tema ishrane u islamskoj kulturi uglavnom sagledana iz perspektive islamskog prava, a vrlo rijetko iz perspektive islamske duhovnosti i metafizike, kako to čini Abdullah Bošnjak.

Ključne riječi: Abdullah Bošnjak, Ibn Arebi, tesavvuf, metafizika, ishrana.

Uvod

Abdullah Bošnjak (p. 1644) jedan je od najznačajnijih mislilaca i filozofa¹ u našoj historiji. Iako je uglavnom poznat kao tumač Ibn Arabijevog *Fususa*², po čemu je dobio i svoj nadimak *Šāriḥ ul-Fusus* (Tumač Fususa), ipak ne treba previdjeti da je, pored svoga komentara na Ibn Arabijev *Fusus*, napisao preko šezdeset drugih djela, od kojih je samo nekoliko prevedeno na naš jezik.³ Budući da je Abdullah Bošnjak pripadao tesavvufskom redu melamija-bajramija, i sam je bio snažan baštinik i izlagač islamske duhovnosti onako kako je baštinjena u sufijskoj tradiciji, posebno slijedeći misao Ibn Arabija. Jedna od osnovnih tema islamske duhovnosti jeste samospoznaja, odnosno razumijevanje čovjeka u svim njegovim dimenzijama, uključujući tu i fizičku dimenziju. Islam kao vjera definirao je odredbe i propise koji se tiču fizičke dimenzije ljudskog postojanja, uključujući tu i način prehrane i izbora hrane, koja može varirati od zabranjene do pohvaljene. U časnom je Kur'anu rečeno:

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

O poslanici! Jedite od dozvoljenih i čistih jela i činite dobro (El-Mu'minūn, 51).

Ljudska fizička priroda duboko je povezana sa božanskom, zbog veze sa dušom koja je oživljava, a koja je zauzvrat povezana sa duhom Božijim. A jedan od načina ozbiljenja i spoznavanja ove veze i jedan od četiri temelja sufijskog duhovnog puta, po Ibn Arabiju, jeste gladovanje⁴. Tako da je odnos prema jelu i piću jedan od osnovnih faktora na putu duhovnog buđenja. Ovom temom se, naravno, bavio i naš najslavniji

metafizički mislilac Abdullah Bošnjak, koji je napisao poslanicu *Lubbu el-lubb fi bejan el-'akl we el-šurb*, kao jednu vrstu duhovnog ekspozea koji se odnosi na hranu i ishranu. Ova poslanica ustvari je ezoterični komentar (*terwil*) ajeta:

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا

I jedite i pijte, a ne rasipajte (A'arāf, 31); ovaj ajet Bošnjak analizira iz četiri perspektive, koje se mogu sažeti na sljedeći način:

1. U prvom dijelu Bošnjak govori o prirodi asketizma i o ogromnoj gorljivosti Božijih posvećenika, koji bi u cijelosti zanegirali potrebe fizičke konstitucije da nije bilo Božijeg uspostavljanja balansa između duhovnog i tjelesnog naredbom koja je došla u ajetu.
2. Druga perspektiva je perspektiva robovanja, uspostavljanje Božijeg naređenja koje se odnosi na ishranu. On naređuje hranu Svojim robovima da bi oni pri jelu i piću ostvarili božansku naredbu, te kako bi održavali konstituciju koja učestvuje u spoznaji Gospodara.
3. Treća perspektiva je perspektiva onih koji su imali osvjedočenja (*mušahada*) božanskog. Oni su nadišli svoju ljudsku prirodu i postali su poništeni u Božijem jedinstvu, ali se moraju vratiti stvorenoj prirodi, kako bi upotpunili sve uslove spoznaje i obožavanja.
4. Četvrta perspektiva govori o ciklusu stvaranja (*dewr we sejr*) i duhovnog značaja ljudskog bića. Sa ove tačke gledišta, Bog naređuje ljudima da jedu i piju, tako da

¹ Ovdje treba naglasiti da Abdullah Bošnjak nije bio filozof u smislu u kojem se ta riječ koristila u vremenu u kojem je on živio, jer je tada filozofija uglavnom podrazumijevala peripatetičku filozofiju preobučenu u islamsko ruho. Međutim, on je definitivno filozof ako tu riječ razumijemo u modernom kontekstu.

² Ovaj komentar smatra se jednim od najboljih komentara na Ibn Arabijevo djelo *Fusus el-bikem*, koje sačinjava samu srž islamske metafizičke misli, stoga na Abdullaha Bošnjaka treba gledati i kao na mislioca koji se uglavnom bavi metafizikom i ontologijom. Bošnjakov komentar *Fususa* kod nas je preveo akademik Rešid Hafizović, a ovaj prijevod objavio je Naučnoistraživački institut "Ibn Sina" u Sarajevu, od 2008. do 2011. godine. Također, turška verzija Bošnjakovog komentara na *Fusus* prevedena

je na engleski jezik i štampana u Oxfordu 1985. godine, ali je, nažalost, ova knjiga pripisana drugom slavnom osmanskom tesavvufskom misliocu, Ismailu Hakkiju Burseviju (p. 1715).

³ Pored navedenog komentara *Fususa*, na bosanski je jezik prevedeno djelo *Gradacija Bitka*, u izdanju izdavačke kuće Libris, što je, ustvari, komentar na jednu kratku poslanicu velikog sufijskog mislioca Abdlakerima Džilija (p. 1424), kao i drugo njegovo, kratka poslanica *Tajna jamačnog uvjerenja*, koju je izdala Fondacija "Baština duhovnosti" iz Mostara, 2019. godine. Ovaj tekst ukupno je četvrto njegovo djelo koje je prevedeno na naš jezik.

⁴ Vidjeti moj prijevod Ibn Arabijevo djela *Hiljet ul-ebdal* (Ukras ebdala), koje je objavljeno u drugom broju časopisa *Živa baština*, 2016 godine.

bi druga stvorenja – minerali, biljke i životinje – mogla dosegnuti njihovo ispunjenje u ljudskom obliku, koji jedini ima potencijal direktne spoznaje Boga.

Poglavlje o četvrtoj perspektivi obimnije je od sva tri prethodna poglavlja, u njemu Bošnjak govori o onome što smatra samom suštinom odnosa prema ishrani, a iz perspektive islamske metafizike. S jedne strane u to se uključuje učešće duhova prirode u biljkama i životinjama koji, kada postanu hrana čovjeku, dostižu svoj cilj, jer čovjek učestvuje u izravnoj spoznaji Boga, a s druge je

strane tu potreba za brakom, kao načinom dobijanja djece, koja će opet biti središta izravne spoznaje Boga, što je svrha stvaranja svemira. U islamskoj kulturi o hrani i prehrani gotovo uvijek su pisali islamski pravnici (*fakih*), i to uglavnom iz perspektive zabranjenog, dozvoljenog i pokuđenog. Vrlo se rijetko mogu sresti tekstovi koji hrani prilaze s aspekta islamske duhovnosti, a još rjeđe oni koji govore o hrani iz perspektive islamske metafizike. Stoga je ova Bošnjakova poslanica izuzetno vrijedna, te ima posebno mjesto u cijelom njegovom opusu.

Abdullah Bošnjak

JEZGRA JEZGRE U PREDSTAVLJANJU JELA I PIĆA

U ime Allaha Milostivog Samilosnog

Sva hvala pripada Allahu, Koji nas je izveo iz prisutnosti oblaka i nevidljivog, iz tjesnaca nepostojanja i muka oskudice do širokih ravnica postojanja i bezvodnih pustinja težnje i stjecanja, zarad ostvarenja istinskog robovanja, koje je samo središte kruga duhovnog pola; Njemu, Koji nas je obdario oblicima nebeske uzvišenosti i zemaljske niskosti, kao i riznicama božanskog dara i darivanja i stepenima ostvarenja ishrane u skladu s našom konstitucijom, sa stanjem napretka i sposobnošću za piće; Njemu, Koji nam je tada naredio da jedemo i pijemo, da dopusti našem srcu da obožava i da dosegne prisutnost Gospodara. On nam je zabranio rasipanje u ovome kao i pretjerivanje, da bi nas hrana i piće mogli dovesti do najčasnijeg djela i donijeti do najsavršenije blizine Božje. Neka Allah, dž.š., podari blagoslov i mir posjedniku blizine, onome kome je dano piće slasti, kojem je On pomogao da pobijedi u ratu protiv svih dijelova i stranaka, s ubacivanjem straha i užasa u njegove neprijatelje, Muhammeda, kroz koga je zora predvječnosti svanula i vedro jutro bespočetne vječnosti granulo, pa blista nad bićem i nebićem, nad Istokom i Zapadom; i putem kojeg blag povjetarac svetišta jedinstvenosti (*ehedijja*) nama dolazi i istočni vjetar vrta Samo-opstoje Vječnosti (*samadijja*) se širi, pa se svaka nevolja i tuga odagna od onih koji žele doseći Prisutnost potvrđivanja i negiranja (*el-subūt we el-salb*) u čistoći duha i prefinjenosti srca (*qalb*). I neka ove molitve i blagoslovi budu i na svu njegovu porodicu i drugove i na njegove nasljednike među nearapima (*'udžm*) i Arapima (*'urb*).⁵

⁵ Ovdje završava uvodni dio pisan u rimovanoj prozi.

Uzvišeni Allah kaže: *Jedite i pijte* (*El-A'arāf*, 31). Uz Božju milost skinut je veo nepristupačnosti sa lica ovog kur'anskog ajeta, u skladu sa četiri tačke gledišta.

Prva tačka gledišta: ova savršena zajednica, u prvom stoljeću pojedinačno i u svim narednim stoljećima kolektivno, bila je svjesna da je ovo svjetovno postojanje mjesto za oformljivanje savršene ljudske konstitucije i prebivalište za ostvarivanje božanskog Oblika i za postizanje razine savršenstva – jer suštinska je priroda svijeta isključivo usmjerena na očitovanje ljudske konstitucije, obrazujući je i dovodeći je do ispunjenja – a čovjek je stvoren zarad obožavanja (*ibada*) i izravne spoznaje (*ma'rifa*), za suočavanje s vratima Gospodarstva i za čvrsto držanje prisutnosti Božanske. Kao ishod toga, izabrali su stranu Istinitog nasuprot niskostima ovoga svijeta i prirodne privrženosti čulnom području, i odvratili su se od zahtjeva ovog elementarnog izgleda i tjelesnih briga. Okrenuli su se prema Božanskoj strani, u potpunoj predanosti i odlučnosti, odvojeni od zahtjeva ovoga izgleda i svih njegovih poslova, na asketski način odvajajući sebe od svojih osobnosti, sve dok duhovnost u njima nije gotovo potpuno nadvladala fizičko postojanje, a po njihovom uzdržavanju od jela i pića – na taj način postajući slobodni od potreba ove konstitucije. Otuda je došlo do stvaranja prepreke božanskoj zapovijedi, koja je osmišljena kako bi osigurala ravnotežu između duhovnog i tjelesnog postojanja, a da jedna strana ne prevlada nad drugom. Radi ovoga, elementarni ljudski sastav, koji se sastoji od obojega, duhovnih i materijalnih aspekata, u postizanju stepena savršenstva traži sva blaga i kvalitete koji su pohranjeni unutar duhovnog i fizičkog, i zahtijeva ravnotežu između ove dvije strane. Bog je znao neumjerenost svojih posvećenika, pa im je On naredio da jedu i piju kako bi mogli raditi ono za šta su stvoreni. Odnosno, rečeno im je: “jedite i pijte ono što vam je Bog dao kao dozvoljeno, kako bi mogli dostići postaju savršenstva”, i zarad ostvarenja posebnog robovanja koje robu omogućuje dolazak do Prisustva čiste darežljivosti i veličanstvenosti (*el-džūd we el-dželāl*). Jer pretjerana apstinencija pri izbjegavanju hrane i pića i preveliko odvajanje od stvari koje su potrebne za svakodnevni život neizbježno vodi do sloma kako u tjelesnoj konstituciji tako i u vjeri. Također, ona se isprečuje pred ljudsku sposobnost dobijanja djeteta – koje je također ljudsko biće stvoreno za postizanje savršenstva, unutarnjeg osvjedočenja i spoznaje.

Druga tačka gledišta: ova savršena zajednica i izvanredni narod, koje karakterizira isključivo robovanje, imaju koristi od svega što im je dato na korištenje u mjeri u kojoj im to Bog naređuje, budući da su ostvareni u robovanju: oni stoje u prisutnosti Gospodarstva, u pokornosti i poslušnosti koju zahtijeva savršeno služenje, i to u prisutnosti svjedočenja i bivanja svjedokom. U očitovanju onoga što ovaj svjetovni izgled zahtijeva, oni samo očituju ono što im Allah, dž.š., zapovijeda, jer oni su robovi. Allah to zna, i zna da njihova prirodna konstitucija, koja se sastoji od četiri elementa, po kojima mogu postići izravnu spoznaju Gospodara i obožavati Božansko, zahtijeva hranu i ne može preživjeti bez nje. On im onda naređuje da *jedu i piju*, kao aluziju na njihovo ostvarenje robovanja, a ne radi njihovog očitovanje bilo čega od svjetovnih stvari i onoga što ovo svjetovno zahtijeva, osim kao rezultat datog naloga božanske Objave, koja je prenesena jezicima Njegovih poslanika. Stoga se oni okreću samo onom jelu i piću koji su od potreba ovoga svijeta i ove vjere, zahvaljujući božanskoj zapovijedi, i ne pridaju im težinu koja bi premašivala ukus robovanja. U ovoj naredbi: *Jedite i pijte* aluzija je na činjenicu da istiniti rob ne može biti onakav⁶ i mora postupati na ovaj način, u potpunoj poslušnosti.

⁶ To jest, ne može postupati po svojoj želji i prohtjevu, nego postupa isključivo po Božjoj zapovijedi.

Treća tačka gledišta: kada ova zajednica transcendiraju ustaljene ljudske osobine i stvari fizičke prirode i bude poništena u jedinstvu Biti (*el-wahda el-zātijja*) i u svjetlima slave Božanskoga Lica, u njima ne ostaje nikakvo svjetovno svojstvo ili stvorena osobina. Zapravo, oni više nemaju nikakav osjećaj ili znanje u sebi o Božanskoj zapovijedi da jedu i piju: nije ostalo ništa od poretka Božanskog samoobjavlivanja ili Njegovog samootkrivanja unutar pojedinačnih egzistenata (*istidžla*) za njih. To je kao da im Bog govori: “Vi ste u sjedištu istine i prisutnosti božanskog sjedinjenja (*džam*) i ograđivanja (*ratk*). Vi ste daleko od ljudskih osobina i stvorenih stvari koje elementarne pojave trebaju. Međutim, morate se spustiti s ovoga mjesta jedinstvenog osvjedočenja i uzvišenog promatranja i vratiti se ovom ljudskom obliku (*sura*). Samo po svom očitovanju u njemu, možete spoznati osjetilne uslove, bez kojih izravno iskustvo obožavanja i osvjedočenja ne mogu postojati.” Stoga im Bog naređuje da jedu i piju, govoreći: *Jedite i pijte*, drugim riječima: “Tražite pravu ravnotežu između duhovnog i čulnog!”

Četvrta tačka gledišta: Ljudski duhovi se spuštaju s najviše prisutnosti duha, kroz lanac bića, do oblika biljki i životinja – između ovih i ljudskih oblika nema posrednika. Ljudski duhovi se nose kroz biljne i životinjske oblike i dolaze do ljudskih oblika, kao što čovjek potiče od tih biljnih i životinjskih oblika, a izgrađen je prema postepenoj evoluciji i božanski uspostavljenoj ravnoteži – oni (duhovi) ne mogu pronaći drugi način dostizanja ljudskog oblika osim ovoga. Budući da Allah, dž.š., želi širenje Gospodarske spoznaje unutar savršenih ljudskih oblika, On nam naređuje da *jedemo i pijemo* neke od biljnih i životinjskih oblika, od kojih ova ljudska konstitucija može dobiti prehranu u skladu s objavljenim zakonom i običajima. To je tako da bi duhovi koji su nadgledali tijela ovih biljnih i životinjskih oblika mogli doseći ljudska tijela i ljudske oblike koji su stvoreni sa svrhom spoznaje Gospodara. Jer je Uzvišeni Bog vidio da ta biljna tijela i životinjski oblici dostižu krajnje ispunjenje svojih potencijala (*isti'dād*) tako što postaju hrana za ljudsko biće i bivajući sjedinjenje s njim, jer da nisu bili pojedeni od strane čovjeka, bili bi izgubljeni. I On je vidio da su duhovi koji su se brinuli za njih bili unutar stanja nevolje i oskudice, u tami bića ograničenih na ova tijela, pa su čeznuli za savršenim ljudskim oblikom, koji je na mjestu neometanog širenja (*infsāh*) i neograničenosti. Stoga je On rekao: *Jedite i pijte*. Tako je naše jelo i piće postalo isto što i stepen ovih tijela i njihovo ispunjenje, na isti način su ona učinjena potpunim jer su izjednačena sa udahnjivanjem (božanskog) duha u ljude, njihovo očitovanje tu je kao da je njihovo postojanje izvučeno iz tame i dovedeno na svjetlo. Sve se ovo zbiva na temelju ovih oblika i tijela prenesenih preko vrsta hrane u ljudski oblik, preko njihovog otapanja unutar ljudskog spremnika, njihove transmucije u ljudski oblik, ostvarenja ljudskih duhova unutar njih i njihovog očitovanja u ljudskim oblicima i u stepenu koji čovjeku pripada, baš kao što su nadzirali biljna tijela i životinjske oblike i njihove vlastite stepene iz svoje unutrašnjosti. Allah, dž.š., kaže: *Ne rasipajte!*, da objasni pravu mjeru koju zapovijed za jelo i piće sadrži. Ovo je iznos koji je dovoljan da zadrži kičmu roba uspravnom⁷ i omogući mu da izvršava propise vjere, i ništa više. Jer više od toga bilo bi pretjerivanje. Pojašnjenje dolazi nakon opće naredbe, budući da Allah Uzvišeni nikada ne naređuje rasipanje. On naređuje samo onoliko koliko je potrebno. Ili kako bi odagnao ideju da ova zapovijed može dati čovjeku dozvolu da ide dalje od količine hrane i pića koja mu je potrebna, budući da je naredba došla u obliku: *Jedite i pijte*.

Što se tiče aspekta rasipanja putem pretjerivanja – ako ljudsko biće jede samo onoliko koliko je potrebno njegovom tijelu i dijeli ostalo potrebitima, onda će to postati

⁷ Odnosi se na hadis: “Nekoliko zalogaja je dovoljno da drži uspravnom kičmu sina Ademova!”

hrana njima, dopuštajući im da učvrste svoju kičmu i ispune svoje vjerske obaveze. Dakle, kada ih njihova suštinska tekućina napusti u obliku sperme, a Bog ovu spermu čini poput *materije prime (hajula)*⁸ za otvaranje ljudskog oblika sadržanog u njoj, to rezultira ljudskim oblikom poput njihovog. Ako osoba pojede više od količine koju on ili ona treba, onda postoji višak, otpad i iscrpljenost. Znajte da su oblici ovog svemira sačinjeni od uzvišenih duhovnih slika i niskih zemaljskih oblika kao i vladajućih duhova koji su specifični za svaki od ovih oblika; u jednom aspektu, oni su Božje blago; u drugom aspektu, mjesta su za očitovanje ljudske konstitucije; u trećem su ljudske pojavnosti; u četvrtom, stupnjevi duhova koji silaze u smrtne ljudske oblike koji postanu njihova boravišta; u petom, aktiviranje uzroka i dovršavanje veza između ljudskih duhova i tijela; iz šestog, nositelji su božanskog povjerenja koje pripada ovoj ljudskoj konstituciji; a iz još jednog aspekta, mjesta su očitovanja za otkrivanje univerzalnog bića i milosti. Jer oblik ljudskog bića koje je *stvorenno prema veličanstvenoj prirodi* plemenitiji je i savršeniji od svih visokih i niskih oblika. Također je obuhvatniji, budući da obuhvata sve te oblike i njihove specifične manifestacije. Uzvišeni Allah je vidio da neki od ovih skladišnih oblika bijahu izostavljeni da budu hrana i tako postanu ljudskim oblikom, učinio je da siđu putem lanca uzročnosti u mineralne, biljne i životinjske oblike, a ovi posljednji su oblici najbliži čovjeku. Ova tri vida postaje proizvodom preostalih visokih i niskih oblika, jer nije bilo povezanosti između njih i ljudskih oblika, Allah ih je učinio poveznim karikama za ljudske oblike⁹, koje su pohranjene u visokim nebeskim stvarnostima i skladištene u niskom zemaljskom uobličanju, kako bi mogli biti očitovani u osjetilnim ljudskim oblicima.

Uzvišeni Allah kaže:

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا
اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

Sjeti se kada Lukman reče svome sinu: *O sinčiću moj! Uistinu! Bilo to težine zrna gorušice, u stijeni ili u nebesima ili u Zemlji, iznijet će ga Allah. (Luqman, 16)*

Kada je Allah, dž.š., učinio da neki duhovi silaze u biljne ili životinjske oblike koji trebaju biti pojedeni od strane ljudi, On je naredio ljudskom biću da jede od njih prema propisanoj mjeri i primjerenoj ravnoteži – što je onoliko koliko je dovoljno da se održi kičma uspravnom, iako to može varirati od jedne osobe do druge. Postoje neki ljudi koji to mogu učiniti samo sa malo hrane i pića, dok drugima treba više. Ova prehrana preobražava se sa stepena biljaka i životinja u stepen ljudskog bića i postaje hrana za čovjeka. Bog tu hranu prvo pretvara u krv, sjemenu tekućinu i spermu, a zatim otvara oblik drugog čovjeka unutar sperme. Budući da se ljudsko biće može manifestirati u osjetilnom obliku uz samo malu količinu hrane, što je nešto dovoljno da drži kičmu uspravnom, tada bi više od toga bilo rasipanje, budući da ništa više nije potrebno.

Stoga je zabranjeno sudjelovati u ovoj dodatnoj količini iznad očitovanja ljudskog oblika koji je izravno povezan s postajom čovjekovog savršenstva. Zbog toga je u očima pobožnih ljudi (*ehl ul-wara*) zabranjeno uzimati nešto što nije dato prema propisanoj mjeri od Boga određenoj, odnosno iznad količine koja je dovoljna za održavanje kičme uspravnom, zbog zabrane u Njegovim riječima *ne rasipajte*. To znači da je

⁸ Riječju *hajula* u islamskoj filozofiji najčešće se označava tvar kakva je sama po sebi, ili pratvar. Najadekvatniji prijevod, po mom mišljenju, za ovu riječ je latinski ekvivalent materija prima, koji također označava materija u svojoj potpunoj potencijalnosti (op. prev.)

⁹ To jest, tri vida postojanja – minerali, biljke i životinje – u kojima se očituju visoki i niski duhovi jesu poput karika koje se vežu za ljudsko postojanje (op. prev.).

držanje svoje kičme uspravnom putem hrane božanska mjera za ishranu. Hranjenje koje omogućuje da se kičma drži uspravno i da se nosi, pod utjecajem je kralježnice jer ona mijenja hranu u vlastito svojstvo, te hrana postaje rastvorena unutar kičme, u stanje bića koje joj je propisano. Stoga hrana postaje nošena unutar kralježnice nakon što je bila nositelj za nju. Zapravo, oboje je nositelj i nošeno u isto vrijeme. Zbog toga Uzvišeni Allah kaže:

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۖ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ۖ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ

Nek čovjek pogleda od čega je stvoren! Stvoren je od tekućine koja se izbacila, koja između kičme i grudi izlazi (Et-Tāriq, 5-7).

Promatrajte, dakle, suptilne aluzije u vezi s ugradnjom hrane u ljudske slabine! Doista hrana ide izravno u kralježnicu koja je za nju kao most: uspravlja kičmu i čuva je, dok nju kičma podiže i dovodi do ostvarenja putem toga što je prenosi iz biljnih i životinjskih oblika i pretvara u ljudske spermalne oblike, koji su pojednačeni unutar slabine. Dakle, količina hrane koja daje uspravnost kičmi dovoljna je da omogući kičmi da od nje stvori materiju primu za ljudske oblike koji se odvajaju od jednog oblika. Biljni i životinjski oblici postaju poništeni u ljudskom svojstvu, te postaju partikularizirani kao oblici ljudske zajednice. Više od toga je otpad i štetno. Pa shvatite!

Pojašnjenje

Znajte da su svi oblici bića, bilo da su uzvišeni i nebeski ili niski i zemaljski, oblici duhova, a duhovi su mjesta manifestacije za Božanska imena. Svaki biljni i životinjski oblik riznica je ishrane i mjesto manifestacije za jednog od duhova koji su okrenuti iz nevidljivog svijeta ka svijetu osvjedočenja i očitovanja, iz tame ka svjetlosti. Allah, d.š., stvorio je egzistencijalne postaje i osjetne oblike za duhove kao *prebivališta* (*menāzil*) prema jednom gledištu, kao *jahalice* ili *posude* (*merākib*) prema drugom gledištu, i kao *sredstvo* (*wasā'it*) prema trećem. Pomoću njih duhovi obilaze prebivališta i uzimaju povjereništva pohranjena u njima, dok ne budu spremni za očitovanje u ljudskom obliku. Kada se u njima pojavi Božansko savršenstvo i sposobnost, te dostignu potpuno uzdizanje (*istiwa*) dolazi vrijeme za duhove koji nadziru ove biljne i životinjske oblike da se očituju u ljudskom obliku, onako kako Mudri i Sveznajući Bog određuje, zatim Uzvišeni i Istiniti naređuje da ih jedemo i pijemo u mjeri specifičnoj za nas, a to je ono što je dovoljno da našu kičmu drži uspravnom. Dakle, naše jelo i piće, prema božanskoj ravnoteži, isto je što i uzrokovanje da ovi oblici hrane dođu do potpunosti, radi otvaranja oblika ljudske sperme unutar njih, što je kao *materija prima* za ljudski oblik. Ljudski stomak ima upravljanje i odlikovanost nad hranom koja u njega stiže, baš kao što hrana, također, upravlja ljudskim stomakom.

I hrana i stomak upravljaju i upravljani su u isto vrijeme, tačno onako kako smo kazali u vezi s Božanskom naredbom da se jede i pije količina koja je dovoljna da se učvrsti čovjekova kičma. S druge strane, vjersko slovo nalaže da se drži kičma uspravnom, a to nije nešto što nam je rečeno u pogledu drugih organa ili, naprimjer, srca, kada je kičma uspravna svi organi i udovi su podignuti. Kičma je glavni cilj i svrha ove hrane i duha koji je nadzire, jer je ona poput mosta za nju, za razliku od drugih organa. Dakle, količina hrane koja drži kičmu uspravnom je količina hrane koja izlazi iz nje u kralježnicu. Sve što prelazi potrebnu količinu je otpad i ništavnost u toj hrani. Zapravo, trošak je to za duh koji je nadzire i uklanja put do potpunosti za nju. Ono što je namjeravano sa naredbom da treba jesti i piti u odnosu prema

osobi koja jede i pije jeste održavanje kičme uspravnom u ispunjenju svojih ličnih vjerskih obveza. U odnosu na duhove koji nadziru ovu hranu, naredba je pomoć za njih, tako da mogu gledati na ljudski oblik i da se u njemu očituju kroz božansko udahnjivanje i njihovo davanje prehrane.

Jer kada hrana stigne u ljudski želudac, ona pada pod vlast želuca. Preobražava se iz jedne vrste sastava u drugi, prema “mjestu”, koje je konstitucija koja se hrani. Cijelo tijelo je uzima kao hranu i prožeto je njome. Njena pasta se penje kičmi, gdje postaje partikularizirana u obliku vode zvane sjeme (*manijj*). Nakon toga ono izlazi u obliku sperme tokom spolnog odnosa, te se spušta u ženinu maternicu. Tada uzrokuje da se utroba podvrgne drugom razvoju u skladu s fazama milosti (*el-atwār al-rahmetijja*)¹⁰, dok se novo tijelo ne dovrši. Ovo je u Kur’anu nazvano “drugim stvaranjem”,¹¹ koje je ljudska pojava u čulnom, vidljivom obliku. Vidimo da nam Uzvišeni Allah naređuje da jedemo i pijemo kao i da se vjenčavamo, kada On kaže:

وَأَنْكِحُوا الْأَيَّامِي مِنْكُمْ

I ženite slobodne između vas (En-Nūr, 32);

فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ

...tad ženite šta je dobro za vas od žena: dvojice, i tri i četiri (En-Nisā', 3).

Također vidimo da je Poslanik za nas želio samo malu količinu hrane jer je rekao: “Za dijete Ademovo dva ili tri zalogaja dovoljni su da bi držali njegovu kičmu uspravnom”, a ipak je istovremeno želio da imamo puno spolnih odnosa, jer je rekao: “Tri stvari ovoga svijeta napravljene su meni voljenima...”¹² Kako prenosi Ahmed Ibn Hanbel preko Enesa, Poslanik, s.a.v.a., također je rekao: “Žene su mi učinjene dragim: uzdržavam se od hrane i pića, ali se od njih ne uzdržavam.” Zatim, od svega ovoga znamo da je ono što se želi količinom hrane jeste količina koja drži kičmu uspravnom u odnosu na osobu koja jede, a to omogućuje partikularizaciju sperme i ejakulaciju u odnosu na dijete koje se treba iznijeti iz nje i očitovati se.¹³ Svrha toga što se želi ljubav prema ženama i obilnosti spolnih odnosa radi toga je da se pojavi ljubav prema imanju djece i umnožavanju. Jer ova je ljubav intimno povezana s Božanskom ljubavi, koja je povezana sa spoznajom (*ma'rifa*) što rezultira ljudskim bićem na temelju hadisa: “Bio Sam skrivena riznica, pa Sam poželio biti spoznat...”¹⁴

Kada se dokaže da je želja za spolnim odnosom radi procesa ljudskog rađanja i umnožavanja, jasno je da je naređivanje jela i pića također zarad ove iste svrhe, budući da se djeca ne mogu dobiti bez snošaja, a snošaj se ne može desiti bez jela i pića. Stoga su oba faktora neophodna za postizanje spoznaje Božanskog u ovom ljudskom nastanku. Međutim, trebalo bi to biti prema količini hrane propisane Objavom, odnosno prema količini koja je dovoljna da održi kičmu uspravnom i da se izvedu obavezni namazi, i od koje nastaje partikularizacija sjemena zarad drugih.

¹⁰ Jedan od mogućih prijevoda je *ciklusi maternice*, jer u arapskom milost i maternica imaju isti korjen – *rahm* (op. prev.)

¹¹ *En-Nadžm*, 47.

¹² U nastavku ovog hadisa se kaže: “...žene, mirisi, a svjetlost moga oka je u namazu.” Abdullah Bošnjak nema potrebe navoditi nastavak hadisa, jer je ovaj hadis centralna tema pečatnog poglavlja Ibn Arebijevog *Fususa*, i veoma je dobro poznat sufijama kojima je generalno ova poslanica namijenjena (op. prev.).

¹³ Kao što je Abdullah Bošnjak rekao prethodno u ovoj poslanici, ta količina ipak zavisi od osobe do osobe, ali se mjera uspostavlja održavanja uspravnosti i mogućnosti za seksualni odnos (op. prev.).

¹⁴ U nastavku hadisa se kaže: “...pa Sam stvorio stvoreno da bih bio spoznat.” Kao i u prethodnom hadisu Abdullah Bošnjak citira samo prvi dio hadisa, jer je ovaj hadis dobro poznat među sufijama

Pa shvatite! Znajete da Božanska spoznaja zarad koje je Bog stvorio svjetove nastaje samo kada uzvišeni duhovi svjetlosti budu ujedinjeni s niskim ljudskim oblicima tame, i putem njihovog uzdizanja u tom obliku do Prisutnosti Jedinstva (*wāhidijja*) i Apsolutne Jedinštenosti (*ehedijja*), koja je njihovo izvorno polazište. Njegovim riječima: *Jedite i pijte*, Uzvišeni Allah je ukazao na razlog zašto su duhovi sjedinjeni s ljudskim tijelima i na njihovo samoostvarenje u njima, dok je sa riječima: *ali ne pretjerujte*, On ukazao na transcendiranje ovih tijela od zahtjeva elementarne prirode i uobičajenih ljudskih osobina, i na njihovu orijentaciju prema Prisustvu Jedinštenosti kroz odvojenost i napuštanje svega osim hrane potrebne za održavanje postojanja ovog određenog mjesta očitovanja.

Ne može se izbjeći sveobuhvatnost ovog ljudskog oblika, i jednako se ne može izbjeći činjenica da on nadilazi svojstva niske prirode, te da je vezan vezom suštinskom za Prisutnosti Svetosti (*el-hadara el-qudsijja*) i Baldahine Bliskosti (*el-suradikat el-unsijja*). Uzvišeni Allah kaže:

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

Njemu se uzdiže riječ lijepa; a dobro djelo – uzvisuje ga (Fatir, 10).

Njegovi su sav uspjeh i pomoć.

Napisano prvog muharrama 1033. godine / 25. oktobra 1623. godine.

Abstract

The Core of the Core in Presenting Food and Drink

Abdullah Bošnjak

Abdullah Bošnjak (d. 1644) is one of the most important Bosniak thinkers and philosophers of all time, and he is also one of the most important intellectual figures in the history of the Ottoman Empire. Although Bošnjak is best known as the interpreter of Ibn 'Arabī's *Fuṣūṣ al-ḥikam*, he is also the author of over sixty other works. Among them is the short epistle *Lubb al-lubb fī bayān al-akl wa al-shurb* (*The core of the core in presenting food and drink*) in which he elaborates on the topic of nutrition but from the perspective of Islamic spirituality and metaphysics. Thus, this epistle is very special and significant, because the topic of nutrition in the Islamic culture is mostly viewed from the perspective of Islamic law, and very rarely from the perspective of Islamic spirituality and metaphysics, as Abdullah Bošnjak does.

Keywords: Abdullah Bošnjak, Ibn 'Arabī, tasawwuf, metaphysics, nutrition.